

A. Ekonomický vývoj

v roku 1996

1. SVETOVÁ EKONOMIKA

1.1. Globálne trendy makroekonomického vývoja

1.1.1. Tempo rastu

Vo vývoji svetovej ekonomiky sa v roku 1996 presadzovali dlhodobejšie trendy v rastovej dynamike jednotlivých globálnych podskupín a zároveň aj niektoré krátkodobejšie aspekty, ktoré ovplyvnili konjunktúrny cyklus najmä na európskom kontinente.

Skupina krajín OECD zaznamenala relatívne mierne tempo hospodárskeho rastu, ktoré - merané medziročným prírastkom hrubého domáceho produktu (HDP) - predstavovalo nárast o 2,4 %. V rámci OECD však jestvovali výrazné rozdiely v dynamike ekonomiky jednotlivých krajín.

Ekonomika USA, rozvíjajúca sa od začiatku 90. rokov miernym tempom, dosiahla v roku 1996 medziročný nárast HDP o 2,4 %. K výraznému vychýleniu od tohto dlhodobejšieho trendu došlo v druhom štvrtroku, keď sa dynamika rastu takmer zdvojnásobila (na 4,7 % v medziročnom porovnaní). Napriek tomu Federálny rezervný systém rozhodol nezvyšovať úrokové miery, v očakávaní postupného spomaľovania rastovej dynamiky. Hlavnými faktormi hospodárskeho rastu boli bytová výstavba, vládna spotreba a rast zásob.

Hospodársky vývoj v Japonsku v roku 1996 indikoval prekonanie zdĺhavej recesie a spomedzi krajín G7 dosiahlo Japonsko povzbudené nízkymi úrokovými mierami a vysokými objemami verejných investícií najvyššie tempo rastu HDP 3,6 %. Japonská ekonomika prechádza fázou významných štrukturálnych zmien, ktoré sú reakciou na globalizačné a internacionalizačné procesy. Ekonomika otvára domáce trhy zahraničnej konkurencii a s rastom domáceho dopytu rýchlo narastá dovoz. Domáci výrobcovia presúvajú svoje kapacity do zahraničia a odtiaľ zabezpečujú aj značnú časť dopytu na domácom trhu. Postupujúci proces istej štandardizácie ekonomického a sociálneho vývoja v Japonsku naznačuje neopakovateľnosť vysokých temp rastu japonskej ekonomiky z predchádzajúcich desaťročí.

Tempo rastu v krajinách Európskej únie (EÚ) sa spomalilo a medziročný nárast HDP za Európsku úniu ako celok dosiahol 1,6 %. Okrem konjunktúrnych príčin sa na spomalení dynamiky hospodárskeho rastu v krajinách EÚ v roku 1996 podieľali aj výsledky úspornej finančnej politiky a celkového prvoradého záujmu o splnenie maastrichtských kritérií pre vstup do Európskej menovej únie.

Všeobecne vysoké tempo rastu sa udržalo v krajinách juhovýchodnej Ázie. V tejto oblasti pritom dochádza k zreteľným zmenám v dynamike rastu jednotlivých krajín. Dlhodobo vysoké tempo hospodárskeho rastu v rámci štvorky "ázijských tigrov" (Južná Kórea, Tchaj-wan, Hongkong a Singapur) sa spomalilo (medziročný nárast HDP o 5 - 7 %) a rýchly hospodársky rast zaznamenali aj Indonézia, Thajsko, Filipíny a Vietnam (rast HDP v týchto krajinách dosiahol 6 - 9 %). V Číne sa po niekoľkoročnej prudkej hospodárskej expanzii tempo rastu v roku 1996 mierne spomalilo, avšak aj v tomto roku zostalo na úrovni blízkej 10 %. Relatívne vysokým tempom rastu (v intervale 5 - 9 %) sa vyznačovali aj ekonomiky väčšiny krajín Latinskej Ameriky.

Tempo hospodárskeho rastu v transformujúcich sa krajinách strednej a východnej Európy sa v medziročnom porovnaní mierne spomalilo (v krajinách CEFTA zhružba o 1 %). Hlavnou príčinou tohto spomalenia bola nepriaznivá konjunktúrna situácia v krajinách Európskej únie, ktoré sú ich hlavnými obchodnými partnermi. Zúženie

vývozných možností a rastúci domáci dopyt mali za následok všeobecné prehlbovanie schodku zahraničného obchodu (na úrovni od 5 % do 10 % HDP). V Ruskej federácii sa prehĺbila recesia (pokles HDP o 6,4 % oproti poklesu o 4 % v roku 1995); vývoj obchodnej bilancie vyústil do prebytku 28 mld. USD.

1.1.2. Inflácia

Cenový vývoj v celosvetovom meradle bol priaznivý a nenarušil dlhodobější dezinflačný trend. Miera inflácie (meraná indexom spotrebiteľských cien) v krajinách OECD (28 krajín, vrátane Českej republiky, Maďarska a Poľska) dosiahla v roku 1996 4,7 % (oproti 3,0 % v roku 1995), s vylúčením Turecka (kde rast cien dosiahol 80 %) to bolo 3,3 %. Tento medziročný nárast bol výsledkom dvoch protichodných skutočností: na jednej strane zníženia miery inflácie v Európskej únii na 2,4 % (oproti 3,3 % v roku 1995) a na druhej strane započítania troch novoprijatých - inflačnejších - krajín do OECD, spomedzi ktorých Poľsko a Maďarsko zaznamenali dvojcifernú mieru inflácie rádovo 20 %.

V rámci skupiny krajín OECD rýchlejší rast spotrebiteľských cien v porovnaní s rokom 1995 bol v USA, kde ročná miera inflácie dosiahla 3,3 % a v Japonsku, kde sa však inflácia aj v tomto roku pohybovala na symbolickej úrovni okolo 1 %.

Snahy o utlmovanie inflácie v tradične inflačnom regióne krajín Latinskej Ameriky sa realizovali s rôznou mierou úspešnosti. Naopak, dynamický hospodársky rast v krajinách východoázijského regiónu v zásade nevyvolal nadmerné tlaky na rast spotrebiteľských cien. Miera inflácie sa v týchto krajinách pohybovala na prijateľnej úrovni 5 - 8 %. Podstatné utlmenie inflačných tlakov sa podarilo dosiahnuť v Číne, kde ročná miera inflácie dosiahla 6,6 % (oproti 15,4 % v roku 1995).

K miernej dynamike vývoja spotrebiteľských cien prispievali v roku 1996 relatívne stabilné ceny výrobcov. V krajinách Európskej únie sa ich medziročný nárast pohyboval pod úrovňou 2 %, v USA vzrástli o 2,8 %, v Japonsku o 0,9 %.

1.1.3. Nezamestnanosť

Úroveň nezamestnanosti v krajinách OECD pri všeobecne miernom tempe hospodárskeho rastu sa oproti roku 1995 podstatnejšie nezmenila a dosiahla 7,8 %. K jej miernemu poklesu na 5,3 % došlo v USA. V Japonsku sa nezamestnanosť udržala v celosvetovom porovnaní síce na nízkej, avšak merané dlhodobým japonským štandardom na relatívne vysokej úrovni 3,3 %. Istý pokles vykázala nezamestnanosť aj v krajinách Európskej únie, kde však ani v roku 1996 neklesla pod dvojcifernú hodnotu a dosiahla 10,9 %.

1.2. Európska únia

1.2.1. Dynamika rastu

Ekonomický vývoj v krajinách Európskej únie bol v roku 1996 ovplyvnený všeobecnou snahou vlád členských štátov o ďalšie priblíženie menových a finančných ukazovateľov maastrichtským konvergenčným kritériám pre členstvo v pripravovanej menovej únii od roku 1999. Úsporná finančná politika, orientovaná na znižovanie rozpočtových deficitov a štátneho dlhu, prehĺbila spomalenie dynamiky hospodárskeho rastu v zostupnej fáze ekonomického cyklu.

Rast HDP sa v roku 1996 vo väčšine krajín EÚ pohyboval na úrovni 1,8-2 %. Najvyššie tempo rastu HDP sa dosiahlo v Írsku (5,6 %), výraznejšiu rastovú dynamiku preukázali aj ekonomiky Veľkej Británie (2,4 %) a Fínska (3,0 %).

Na druhej strane v najväčších ekonomikách kontinentálnej časti EÚ - v Nemecku, Francúzsku, Belgicku a Rakúsku - dosiahol medziročný nárast HDP hodnoty okolo 1 %.

Pretrvávajúcim problémom ekonomického vývoja v krajinách Európskej únie je vysoká miera nezamestnanosti, ktorá sa pri nepresvedčivom tempe hospodárskeho rastu udržiava v priemere na úrovni prevyšujúcej 10 %. V roku 1996 bola najvyššia miera nezamestnanosti v Španielsku (22,5 %), nad priemerom Európskej únie sa pohybovala aj v Írsku (13,4 %), vo Fínsku (16,3 %), Francúzsku (11,7 %) a Taliansku (11,8%).

1.2.2. Smerovanie k menovej únii - plnenie maastrichtských kritérií

Pri presvedčivom pokroku, ktorý krajiny Európskej únie dosiahli v uplynulých rokoch pri napĺňaní maastrichtských kritérií pre vstup do menovej únie v oblasti zblížovania miery inflácie a úrokových mier, ako aj v stabilizácii výmenných kurzov, sa osobitná pozornosť v roku 1996 venovala sanácii verejných financií.

Cenový vývoj v Európskej únii bol v roku 1996 stabilizovaný. S výnimkou Grécka a Talianska (kde inflácia dosiahla 8,3 %, resp. 3,9 %) zodpovedala miera inflácie v jednotlivých krajinách maastrichtskému kritériu a pohybovala sa v intervale od -0,4 % (Švédsko) do 3,2 % (Španielsko).

Priaznivé boli aj výsledky v oblasti zblížovania úrokových mier. S výnimkou Portugalska a Grécka, kde sa úrokové miery dlhodobých vládnych obligácií v priebehu roka pohybovali na úrovni 10 %, resp. 15 % (avšak aj v týchto dvoch krajinách s tendenciou k znižovaniu), v ostatných krajinách EÚ dosiahli koncom roka hodnoty v úzkom intervale od 5,10 % (Rakúsko) do 7,67 % (Veľká Británia). Vzhľadom na východisko roku 1996 však maastrichtské kritérium spĺňalo iba 10 krajín, keďže v troch krajinách došlo k výraznému zníženiu úrokových mier až v priebehu roka.

Vývoj kurzov mien sa v rámci Mechanizmu výmenných kurzov (ERM) Európskeho menového systému v roku 1996 vyznačoval relatívnou stabilitou. Podporným faktorom tohto priaznivého vývoja bola v podstate celoročná tendencia zhadnocovania dolára voči nemeckej marke. Po dvoch rokoch členstva v EÚ ohlásilo v októbri zapojenie svojej meny do ERM aj Fínsko.

Menej priaznivé boli výsledky v oblasti sanácie verejných financií. Výšku deficitu verejného sektora sa vo viacerých krajinách EÚ ani v roku 1996 nepodarilo výraznejšie znížiť. Prísne kritérium 3 % z HDP splnili iba 3 krajiny, v štyroch krajinách sa dosiahla úroveň do 4 % a v ďalších piatich krajinách do 5 % z HDP. Pomerne vážne znenie maastrichtského kritéria v tejto oblasti (možnosť krátkodobého mierneho prevýšenia), pravda, umožňuje rozličné voľnejšie interpretácie dosiahnutých výsledkov, v rámci ktorých by sa situácia vo verejných financiách dala uspokojujúco hodnotiť asi v polovici krajín EÚ.

Podobne aj kritérium "dostatočne presvedčivého" znižovania vládneho dlhu na hraničnú maximálnu úroveň 60 % z HDP poskytuje určitú voľnosť pri hodnotení výsledkov dosiahnutých v jednotlivých krajinách ku koncu roka 1996. Okrem atypického Luxemburska s dlhodobou symbolickou hodnotou vládneho dlhu, sa na niekoľko bodov pod 60 % v tomto roku dostali iba Francúzsko a Veľká Británia. Hodnotu mierne nad 60 % dosiahol tento ukazovateľ v Nemecku (61,5 %) a ďalších dvoch krajinách, v šiestich krajinách sa pohyboval v rozmedzí 70 - 80 %. Najzadlženejšími krajinami zostávajú Grécko, Taliansko a Belgicko, kde podiel vládneho dlhu na HDP prevyšoval 100 %.

1.3. Finančné trhy a trhy tovarov

Dominantnou črtou vývoja na svetových finančných trhoch v roku 1996 bolo posilnenie pozície amerického dolára voči japonskému jenu (zo 103 JPY/USD v decembri 1995 na 114 JPY/USD v decembri 1996) a nemeckej marke (z 1,44 DEM/USD v decembri 1995 na 1,55 DEM/USD v decembri 1996). Kurz dolára voči jenu rástol v podstate plynulo v priebehu celého roka. K určitému spomaleniu tohto trendu došlo v polovici roka v dôsledku očakávaného zvýšenia úrokových mier v Japonsku po zaznamenanom rýchlejšom než prognózovanom raste HDP v prvom štvrtroku. Naopak, politická neistota v krajine a obavy z účinkov zvýšenia cien ropy na vývoj japonskej ekonomiky spôsobili výraznejší pokles jenu v poslednom štvrtroku.

Vývoj kurzu dolára voči nemeckej marke bol menej priamočiary. Dolár rástol najmä v prvej polovici roka (v máji marka zaznamenala najväčší 16-mesačný pokles na 1,54 DEM/USD), potom začal klesať až na augustových 1,48 DEM/USD a následne rástť v posledných mesiacoch roka. Oslabovanie marky voči doláru bolo v roku 1996 najmä dôsledkom nepriaznivej konjunktúrnej situácie v Nemecku. K presvedčivejšiemu zrýchleniu rastu nepomohli ani podporné opatrenia centrálnej banky, ktorá v apríli znížila diskontnú a lombardnú sadzbu na 2,5 % a 4,5 % (t.j. o 0,5 bodu) a v auguste pristúpila aj k zníženiu svojej REPO sadzby z 3,3 % na 3,0 %.

Vývoj cien tovarov na svetových komoditných burzách mal v roku 1996 klesajúcu tendenciu. Súhrnný dolárový index za všetky položky dosiahol ku koncu decembra hodnotu 106,9 (rok 1990 = 100 %) a medziročná zmena predstavovala pokles cien o 3,2 %.

Opačný, rastový trend mal vývoj cien ropy. Vysoký svetový dopyt po ropných produktoch tlačil ceny ropy smerom hore, v dôsledku čoho ropné spoločnosti neúmerne čerpali zo zásob, ktoré v USA klesli koncom septembra na najnižšiu úroveň za posledných 20 rokov. Cena ropy (severomorskej Brent) dosiahla v októbri 24,55 USD za barel (oproti 18,45 USD zo začiatku januára) a do konca roka iba mierne poklesla na 24,13 USD za barel. Medziročný nárast ceny ropy predstavoval v priemere 21,2 % (zo 17,05 USD na 21,66 USD za barel). Tento vývoj sledovala aj cena uralkej ropy, ktorá sa medziročne zvýšila v priemere o 20,9 % na 19,99 USD za barel (zo 17,66 USD v decembri 1995 na 23,30 USD za barel v decembri 1996).

1.4. Svetový obchod

Rozvoj svetového obchodu už dlhodobejšie predstihuje tempo rastu svetovej výroby. V roku 1996 medziročný nárast svetového obchodu dosiahol 6,9 % pri pomalšej dynamike rastu v priemyselne vyspelých krajinách (5,4 %) a pokračujúcom rýchlejšom zapájaní sa rozvojových a transformujúcich sa krajín (s medziročným nárastom o 10,4 %) do medzinárodnej výmeny tovarov.

V porovnaní s rokom 1995 sa celková dynamika rastu medzinárodného obchodu mierne spomalila. Týmto smerom pôsobilo jednak spomalenie tempa hospodárskeho rastu v Európe, ale aj zníženie exportných výkonov novoundustrializovaných krajín juhovýchodnej Ázie, spôsobené nepriaznivými dôsledkami poklesu výmenného kurzu jenu na ich vývozné i dovozné podmienky. Naopak, v smere udržiavania vysokých objemov medzinárodného obchodu pôsobili aj v roku 1996 globálne tendencie k medzinárodnej špecializácii a ďalšej liberalizácii obchodu.

2. EKONOMICKÝ VÝVOJ V TRANSFORMUJÚCICH SA KRAJINÁCH STREDNEJ EURÓPY

Vývoj v krajinách združenia CEFTA sa v siedmom roku transformácie hospodárstva vyznačoval pokračovaním nastúpeného ekonomického oživenia, aj keď s nižšou mierou rastu ako v predchádzajúcom roku. Za tempom zvyšujúceho sa domáceho dopytu však zaostáva tempo rastu domácich zdrojov, takže spotrebiteľský a investičný dopyt je v čoraz väčšej miere pokrývaný zahraničnými zdrojmi, čo sa odráža deficitom na bežnom účte platobnej bilancie. Pozitívom vývoja je postupné znižovanie miery inflácie a mierny pokles nezamestnanosti.

V roku 1996 bol zaznamenaný ďalší postup v zapájaní sa krajín združenia CEFTA do medzinárodných ekonomických zoskupení. Po prijatí Českej republiky do OECD (v predchádzajúcom roku) sa v roku 1996 stali členmi OECD aj Maďarsko a Poľsko. V tomto roku bola podpísaná aj asociačná dohoda medzi Slovinskom a Európskou úniou, ktorá vstúpi do platnosti od roku 1997.

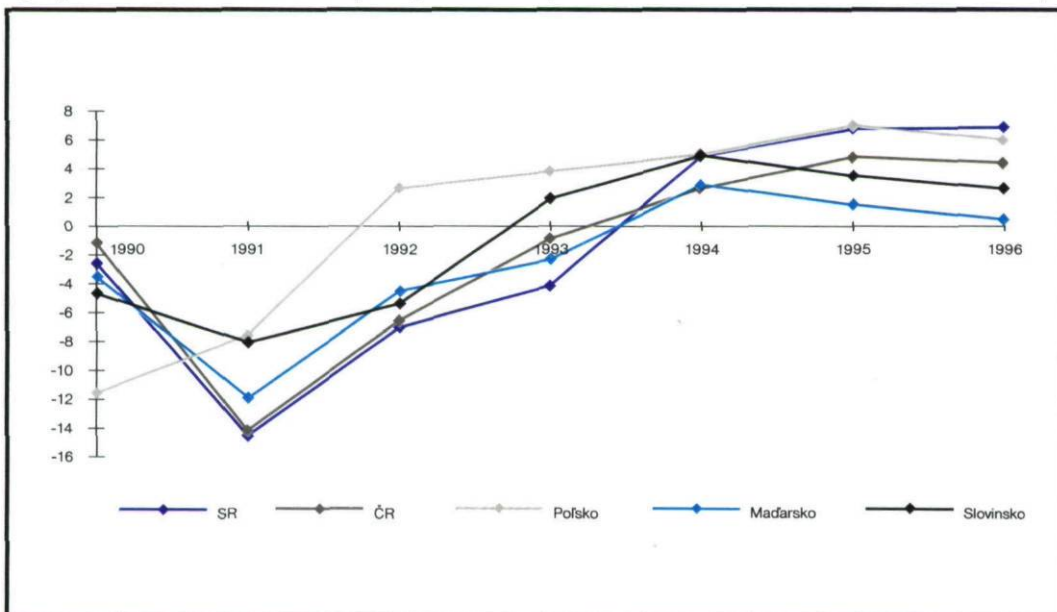
2.1. Vývoj hrubého domáceho produktu

V transformujúcich sa krajinách strednej Európy bol rast HDP v roku 1996 nižší ako v predchádzajúcom roku. Spomedzi porovnávaných krajín sa dynamika rastu HDP udržala na najvyššej úrovni na Slovensku a v Poľsku.

Tempo rastu sa mierne spomalilo v Českej republike a Slovinsku. V Maďarsku sa hlavné rastové tendencie udržali len v minimálnej miere, ako dôsledok prijatých stabilizačných opatrení z roku 1995.

Vývoj reálneho HDP - zmena oproti predchádzajúcemu roku

(%)

2.2. Vývoj cien

S výnimkou Maďarska sa tempo inflácie v krajinách CEFTA postupne zmiernuje. Vývoj spotrebiteľských cien bol v roku 1996 najmiernejší na Slovensku, v Českej republike a Slovinsku, kde ročná miera inflácie dosiahla jednocifernú úroveň. V Poľsku a Maďarsku bol hospodársky rast sprevádzaný nad'alej infláciou na úrovni 20 resp. 24 %.

Makroekonomické výsledky krajín CEFTA

	Slovensko	Česká republika	Polsko	Maďarsko	Slovinsko
Index rastu HDP (%)					
1994	4,9	2,6	5,2	2,9	4,9
1995	6,8	4,8	7,0	1,5	3,5
1996	6,9	4,4	6,0	0,5	2,6
Index spotrebiteľských cien (%)					
1994	13,4	10,0	32,2	18,8	19,8
1995	9,9	9,1	27,8	28,2	12,6
1996	5,8	8,8	19,9	23,6	9,7
Miera nezamestnanosti (%)					
1994	14,8	3,2	16,0	10,9	14,2
1995	13,1	2,9	14,9	10,9	14,5
1996	12,8	3,5	13,6	10,7	14,4
Saldo bežného účtu platobnej bilancie v % HDP					
1994	4,7	-0,1	-1,1	-9,9	3,7
1995	3,7	-2,9	-2,0	-6,3	0,0
1996	-7,3	-7,1	-0,4	-3,2	-1,3
Saldo štátneho rozpočtu v % HDP					
1994	-5,2	1,0	-2,7	-7,3	-0,2
1995	-1,6	0,6	-2,6	-2,4	0,0
1996	-4,4	-0,1	-2,8	-3,8	0,0

2.3. Štátny rozpočet

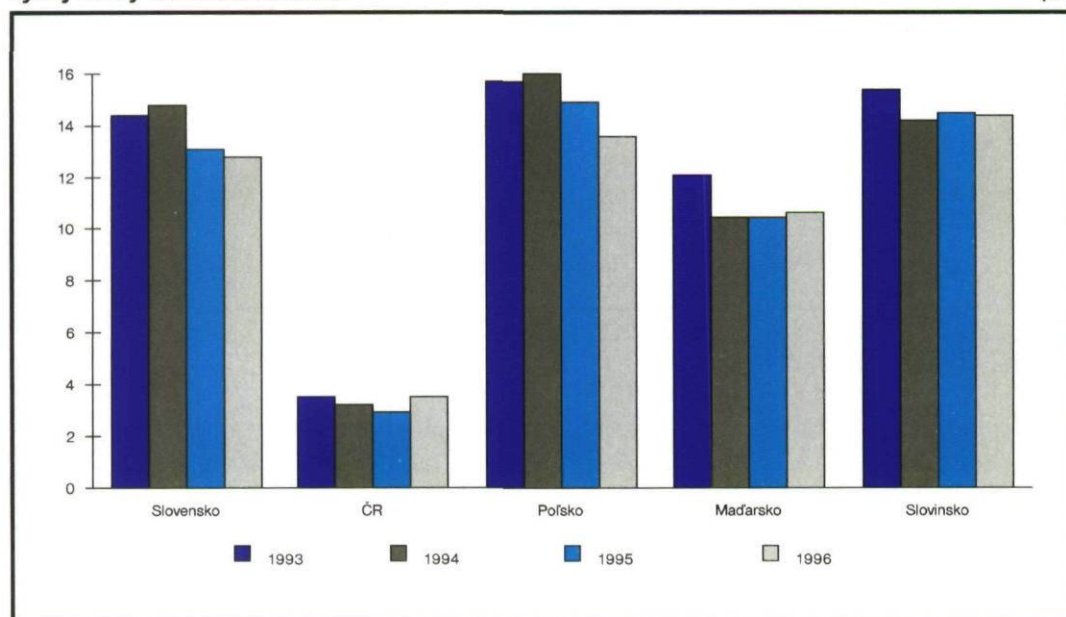
Hospodárenie štátneho rozpočtu bolo v roku 1996 vyrovnané len v Slovinsku. V Českej republike po dlhšom období prebytkového hospodárenia skončilo hospodárenie deficitom 0,1 % HDP, v Poľsku sa deficit štátneho rozpočtu priblížil k 3 % HDP, v Maďarsku a na Slovensku dosiahol deficit štátneho rozpočtu až 3,8 % resp. 4,4 % HDP.

2.4. Trh práce

Relácie medzi mierou nezamestnanosti v jednotlivých krajinách sa nezmenili ani v roku 1996. Možno však pozorovať jej mierny nárast v Českej republike a Maďarsku (kde je miera nezamestnanosti v rámci tejto skupiny krajín najnižšia) a naopak jej mierny pokles v ostatných krajinách.

Vývoj miery nezamestnanosti

(%)

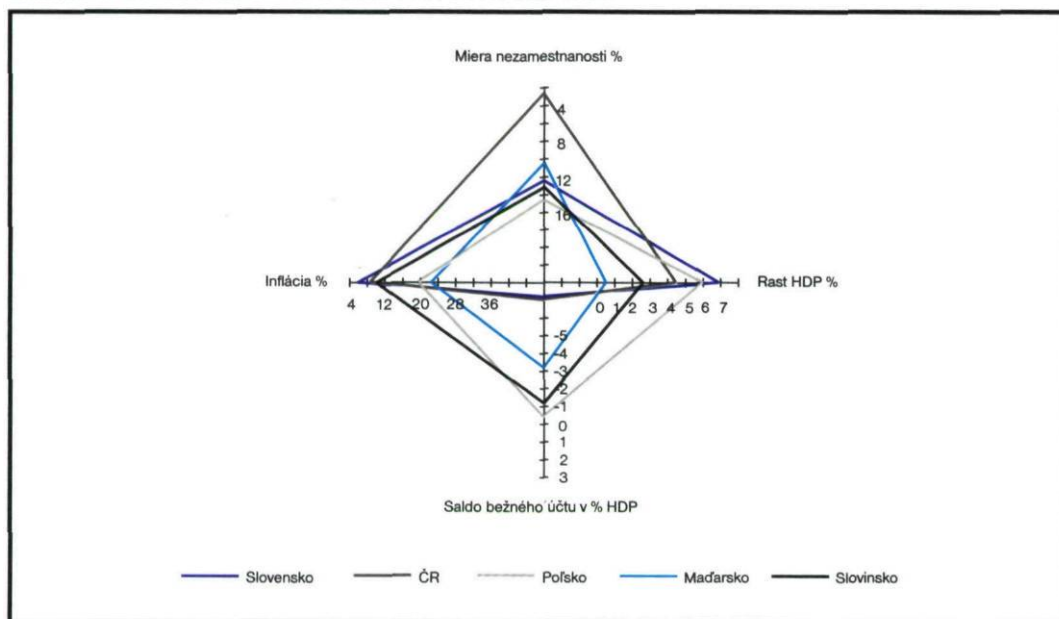

2.5. Zahraničný obchod

Nerovnováha medzi dynamikou rastu vývozu a dovozu je dlhodobejším problémom krajín CEFTA. Výška deficitu obchodnej bilancie v jednotlivých krajinách dosiahla v roku 1996 úroveň, ktorá už vo všetkých krajinách združenia vyústila do deficitu bežného účtu platobnej bilancie.

Tento problém indikuje, že tempo reštrukturalizácie na podnikovej úrovni neprebíha s dostatočnou rýchlosťou. Svoju úlohu zohráva aj zvyšujúca sa miera otvorenosti ekonomík a orientácia obchodu na vyspelé trhové ekonomiky, čo sa prejavuje vyššou mierou citlivosti na priebeh hospodárskeho cyklu vo vyspelých trhových ekonomikách.

Základné makroekonomické ukazovatele za rok 1996

Graf - tzv. magický štvoruholník - znázorňuje konkrétne výsledky spolupôsobenia hospodárskej politiky vlády a menovej politiky v oblastiach ako sú rast HDP, trh práce, cenový vývoj a bilancia bežného účtu platobnej bilancie v roku 1996. Smerom od priesečníka osí sa znázorňujú hodnoty jednotlivých ukazovateľov. Čím väčšia je plocha štvoruholníka, ktorý takto vznikne, tým priaznivejšie výsledky znázorňuje.

Pri pohľade na dosiahnuté výsledky je zrejmé, že ani v jednej z porovnávaných krajín nebol vývoj vyrovnaný vo všetkých štyroch oblastiach. Slovensko a Česká republika boli najúspešnejšie v znižovaní miery inflácie, rast ekonomiky založený na domácom dopyte bol však významne podmienený využívaním zahraničných zdrojov, čo sa prejavilo výrazným nárastom deficitu bežného účtu platobnej bilancie. V Poľsku bol rast hospodárstva naďalej sprevádzaný vysokou mierou inflácie pri značnej miere nezamestnanosti. V Slovinsku ročná miera inflácie dosiahla jednocifernú hodnotu, rast ekonomiky sa ale oproti predchádzajúcim rokom spomalil a miera nezamestnanosti je naďalej vysoká. Maďarsko malo oproti ostatným krajinám najnižšiu dynamiku rastu reálneho HDP a najvyššiu mieru inflácie, vývoj bežného účtu sa však postupne zlepšuje.